

Секція 3

Захист прав людини в кримінальному, цивільному, господарському та адміністративному судочинстві

Горбачевський В.Я., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінально- правових дисциплін юридично-психологічного факультету НАВС, заслужений юрист України

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження

Міжнародна злочинність, її стрімке поширення в Україні та за її межами, безкарний незаконний вивід капіталів за межі держави, переховування підозрюваних та обвинувачених осіб від правосуддя за межами держави в останній час особливо загострили актуальність питання покращення взаємодії правоохоронних органів держави та зарубіжних колег на міждержавному рівні.

Міжнародне співробітництво передбачає надання правової допомоги компетентними органами, а саме проведення процесуальних дій в рамках досудового розслідування, судового розгляду, або виконання вироку, ухваленого судом іншої держави.

Однією з важливих функцій являється розшук, проведення пошукових дій на території держави, де був скоєний злочин, і за її межами, тобто водночас на території двох чи більше держав. Відповідно, у такому розшуку беруть участь правоохоронні органи (переважно поліції) кількох країн. При цьому поліція проводить пошукові заходи тільки на території своєї країни, у межах її державних кордонів, з дотриманням національних законів і відомчих інструкцій.

Міжнародний розшук здійснюється каналами Інтерполу у всіх країнах- учасницях Міжнародної організації кримінальної поліції. Міжурядова Міжнародна організація кримінальної поліції - Інтерпол, основним завданням якої є попередження кримінальних злочинів міжнародного характеру і боротьба зі злочинністю шляхом розвитку широкого співробітництва кримінальної поліції різних країн. Серед членів цієї впливової організації більше 200 держав. Штаб-квартира знаходиться у Франції (м. Ліон). До числа головних органів Інтерполу відносяться Національні центральні бюро (НЦБ), які функціонують одночасно в двох системах: Інтерполу і окремих держав. НЦБ окремої країни одночасно є центром міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю, опорним пунктом Інтерполу в цій державі і виконує функції поліцейського органу цієї ж держави.

Основними напрямками діяльності Інтерполу є: кримінальна реєстрація за допомогою спеціальних карток; міжнародний розшук злочинців, осіб, зниклих безвісти, та викрадених цінностей.

На регіональному рівні міжнародна боротьба зі злочинністю здійснюється Радою Європи. У 1992 р. Маастрихтським договором Європейського союзу

було створено Європейське поліцейське відомство (Європол) для спільної боротьби з міжнародним тероризмом та іншими злочинами міжнародного характеру.

За своїм значенням міжнародний розшук являє собою комплекс пошукових, інформаційно-довідкових, сигнальних та інших дій, що проводяться на території країн-учасниць Міжнародної організації кримінальної поліції. На території нашої держави такі заходи вживаються каналами Національного центрального бюро (НЦБ) Інтерполу в Україні з метою встановлення, арешту і видачі (екстрадиції) осіб, що переховуються від дізнання, слідства, суду і виконання вироку суду, з'ясування місцезнаходження безвісти зниклих осіб, а також встановлення особи по невпізнаних трупах.

У системі Інтерполу міжнародний розшук оголошується, проводиться і припиняється в країнах-членах Інтерполу його Генеральним секретаріатом, і являє собою систему пошукових заходів і дій, що починаються на території кожної з країн силами і засобами поліції з дотриманням національних правових норм і відомчих розпоряджень. Міжнародний розшук підозрюваних, обвинувачуваних, злочинців у системі Інтерполу - це частина співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Тому він може проводитися лише при неухильному дотриманні загальних принципів міжнародного права, насамперед, принципів співробітництва, суверенної рівності держав, невтручання в їх внутрішні справи, поваги прав людини. До них варто додати і головний принцип кримінального судочинства, що поєднує всі країни світового співтовариства в боротьбі зі злочинністю, - *забезпечення невідворотності відповідальності за скоєне протиправне діяння.*

Таким чином, при організації міжнародного розшуку по каналах Інтерполу в Україні правову основу розшукової діяльності складають Конституція України, норми кримінального та кримінального процесуального права, Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність»,

«Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки» та ін. Міжнародний розшук, крім національного законодавства, ґрунтується на джерелах міжнародного права, у першу чергу Статуті Інтерполу, обов'язковими є рішення Генеральної асамблеї Інтерполу, та міжнародні договори, учасницею яких є Україна. Як відомо, у міжнародному праві цим збірним поняттям охоплюються договори, конвенції, угоди, пакти. Можуть використовуватися і використовуються також інші найменування і форми міжнародних договорів. Міжнародні договори укладаються з іноземними державами, а також з міжнародними організаціями.

Заходи щодо організації міжнародного розшуку можна проводити не тільки за допомогою національного бюро Інтерполу. Так, Міністерством внутрішніх справ України укладений ряд міжнародних угод із МВС та іншими відповідними відомствами іноземних держав. У більшості з них як однією зі сфер співробітництва визначена діяльність, спрямована на розшук осіб, що переховуються від кримінального переслідування, розшук безвісти зниклих, ідентифікацію невпізнаних трупів.

Міжнародне співробітництво у кримінальних провадженнях між державами включає надання міжнародної правової допомоги, вручення документів, тимчасову передачу особи, проведення слідчих розшукових дій, провадження у порядку перейняття, виконання вироків судів іноземних держав, а також видачу злочинців (екстрадиція).

Екстрадиція є процес передачі злочинця відповідно до норм міжнародного права іншій державі для застосування кримінального покарання. Видача є правом, а не зобов'язанням держави. Кримінальним процесуальним кодексом України організація міжнародної правової допомоги з питань видачі(екстрадиції) підозрюваних, обвинувачених у кримінальних провадженнях під час досудового розслідування покладена на Генеральну прокуратуру України, а з питань видачі(екстрадиції) підсудних, засуджених у кримінальних провадженнях під час судового провадження або виконання вироку на Міністерство юстиції України .

Досить часті відмови іноземних компетентних органів у прийнятті до виконання запитів Центральних органів України про міжнародне співробітництво, відносно фігурантів кримінальних проваджень пояснюються неналежним оформленням документів та недостатністю доказів винуватості. Що в свою чергу вимагає посиленої уваги виконавців та додаткового вивчення в системі службової підготовки вимог щодо правильності оформлення запитів та відповідності їх змісту міжнародним стандартам.

Підюков П.П., доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу організації
науково-дослідної роботи НАВС, заслужений юрист
України Ткачук І.Д., науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи НАВС

Надання правової допомоги як конституційний обов'язок захисника в кримінальному провадженні

Серед суб'єктів сторони захисту в кримінальному провадженні захисник посідає чільне місце.

Відповідно до ч. 1 ст. 45 КПК України, захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Водночас, ч. 2 цієї ж статті наголошується, що захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесені до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у вказаному реєстрі містяться відомості про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.